

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ РЕГІОНУ

Гевель В. В., здобувач

Скічко М. О., аспірант

Черкаський державний технологічний університет

Стаття присвячена питанням розвитку відносин між суб'єктами фінансового ринку, дається його класифікація за різними ознаками, характеризуються можливі види доходу від фінансових активів.

Вступ. З переходом України на ринковий шлях розвитку, інтеграції її у світове економічне співтовариство виникла необхідність формування макросистеми ринкової економіки в досить складних, суперечливих умовах політичного, соціального, економічного руху. Динаміка прийняття законодавчих актів України з економічних питань у попередні періоди підтверджує доцільність створення ринкових структур, зокрема фінансового ринку.

Сучасні спеціальні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів з проблем організації та функціонування економічного механізму фінансових ринків, таких як М.В. Грідіна, Б.М. Данилишин, Л.Г.Чернюк, М.І.Фащевський, орієнтовані, головним чином, на статистичний облік окремих економічних показників або фондових індексів. Але умови сьогодення потребують ознайомлення і дослідження нових ринкових утворень, які сформовані внаслідок об'єктивного процесу економічних трансформацій, зокрема в територіальній організації фінансового ринку.

Постановка задачі. Для сучасного етапу розвитку системи господарювання України характерні радикальні економічні перетворення, спрямовані на посилення економічних методів управління, створення та розширення умов для функціонування ринкових відносин. Успішне вирішення цих завдань неможливе без перебудови організаційно-управлінського механізму суспільного виробництва, що передбачає корінні зміни до фінансового ринку як невід'ємної частини економіки держави та її регіонів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток та функціонування фінансового ринку відбувається за умови взаємодії його суб'єктів (учасників) з приводу задоволення потреби у фінансових активах. Суб'єкти фінансового ринку класифікуються за різними ознаками, зокрема, формою участі у відносинах ринку, функціями, можливим

впливом на ринкову структуру, властивостями фінансових активів, що випускаються (емітуються) суб'єктом. Найважливішою у період економічних трансформацій виступає класифікація суб'єктів фінансового ринку за територіальними характеристиками.

За формою участі у відносинах фінансового ринку прийнято розрізняти господарські суб'єкти, домашні господарства, державу, місцеві органи влади. За функціями, що виконуються суб'єктами фінансового ринку в сучасних умовах можна виділити емітентів, інвесторів, інституційних інтересів, фінансових посередників, інститути інфраструктури ринку. Фінансові посередники є водночас суб'єктами фінансового ринку та інститутами його інфраструктури [2].

За можливим впливом на ринкову структуру розрізняють прямий чи опосередкований вплив, а також інші варіанти участі у відносинах ринку. До категорії прямих учасників фінансового ринку прийнято відносити безпосередньо кредиторів і позичальників, емітентів та інвесторів, врегулювання взаємовідносин між якими здійснюють професійні учасники фінансового ринку. В процесі свого розвитку фінансовий ринок зумовлює розширення поля взаємовідносин між діючими на ньому учасниками (суб'єктами).

Серед головних властивостей обігу фінансового активу прийнято визначати вид та групу, до яких належить певний актив. Наведений аналіз дозволяє визначити структуру фінансового ринку за видами та групами фінансових активів, які знаходяться в обігу (рис. 1).

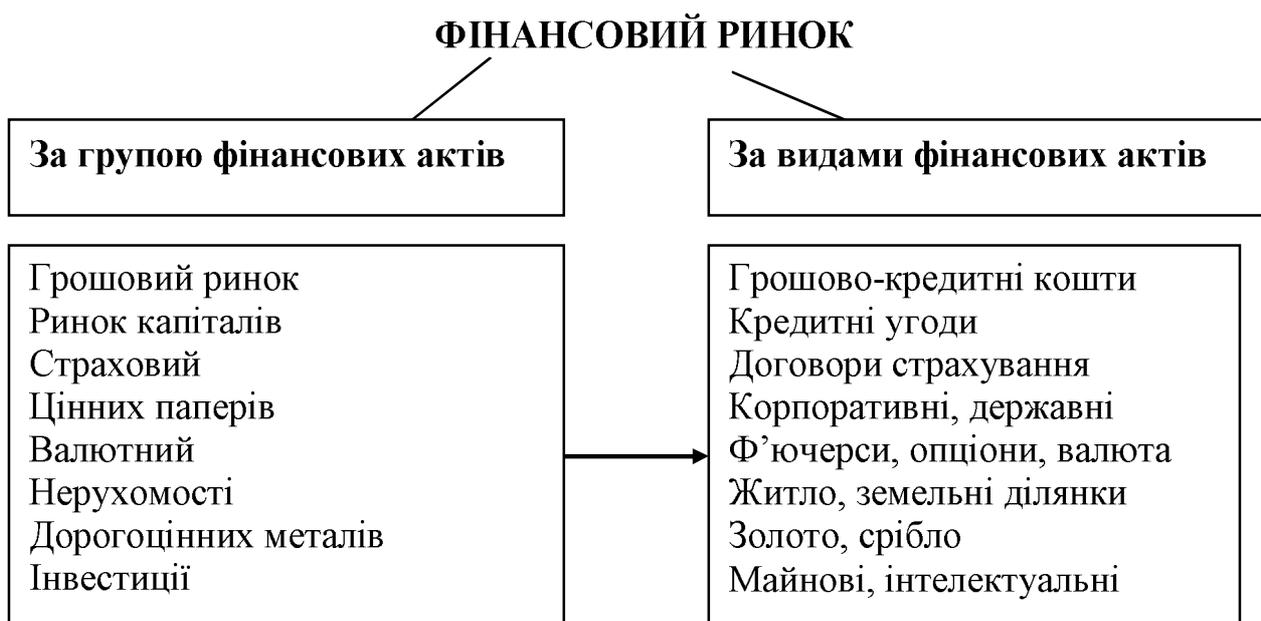

Рис.1. Структура фінансового ринку за групою та видами фінансових активів

Існуючі у межах будь-якого регіону фінансові активи досить різноманітні тому для відображення індивідуальних економічних властивостей відносин, що виникають на фінансовому ринку, потрібне використання додаткових класифікацій з метою отримання наукового результату. Для цілей регіонального дослідження подальше групування угод зменшується відповідно до застосовуваних на практиці класифікацій фінансових активів господарських суб'єктів, інших галузевих параметрів фінансового ринку і обмежується межами досліджуваного регіону [1].

Регіональне групування здійснюється з дотриманням такої ієрархії: група однотипних господарських суб'єктів окремого регіонального фінансового ринку; група осіб одного господарського суб'єкта, з'єднані відносинами управління цим суб'єктом; група суб'єктів (осіб) у межах одного господарського суб'єкта, які поєднані відносинами контролю; група угод однакового фінансового активу, зосереджених у руках однієї особи суб'єкта відносин фінансового ринку; одинична угода з фінансовим активом. Запропонований підхід дозволяє зосередити об'єкти дослідження фінансового ринку за місцезнаходженням джерела (емітента) фінансового активу та більшої частини відносин навколо нього.

Схематично будь-який об'єкт фінансового ринку можна подати у вигляді набору нескінченної кількості угод з фінансовими активами і різних форм відносин, що перебувають у певному взаємозв'язку між собою, а також суб'єктами цих відносин.

Фінансовий ринок як інструмент залучення коштів з метою активізації господарської діяльності та прискорення соціально-економічного розвитку країни та їх регіонів передбачає, насамперед, реалізацію відносин ринку у формі економічних інтересів учасників угоди [3]. Перевага економічного аспекту угод з іншими паперами простежується в базових для економічного розвитку країни актах законодавства з питань налагодження фінансового ринку, його державного регулювання. Суто економічна природа відрізняє більшість фондових ринків розвинених країн та характер розвитку власності з Україною. Інші галузеві форми фінансового ринку (банківська, страхова, кредитна тощо) також демонструють прагнення до економічних пріоритетів.

Разом з тим обмеження економічного дослідження територіальної організації фінансового ринку суто економічними характеристиками угод з фінансовими активами (вартість, фінансовий результат,

економічна ефективність тощо) є вкрай недоцільним завдяки безперервній діалектичній взаємодії та розвитку інших форм відносин фінансового ринку, а не тільки їх економічній формі. Відповідно, вимога щодо ототожнювання різних форм існування ринкових відносин у вигляді суто економічних категорій виконується лише у межах можливого перетворення певної форми відносин у економічні показники.

Метою придбання або використання будь-якого фінансового активу передбачається одержання доходу від нього. Тут можна говорити про опосередкований дохід – Доп, іноді виділяють інші види доходу – потенційний, курсовий тощо.

Існування опосередкованого доходу від фінансового активу у вигляді різноманітних форм, перелік яких постійно поповнюється та розширюється, актуалізує завдання аналізу, класифікації, виявлення, контролю будь-яких форм доходу фінансового ринку.

Несвоєчасне виявлення певних форм доходу може привести у тінь не тільки операцію з отримання цієї форми доходу, але і певні групи фінансових активів відповідно, виникають протиріччя у відносинах фінансового ринку та зростає рівень його напруженості. Навпаки, вираження доходу безпосередньо в грошовому виразі дозволяє стверджувати про отриманий прямий дохід Дпр, який досить чітко піддається обліку та класифікації за певними о знаками.

Складність обліку та класифікації доходів фінансового ринку виражає складну його природу та відносини між учасниками. Тобто у загальному випадку можна класифікувати інтегральний дохід за двома компонентами - прямий та опосередкований доходи [4]:

$$D = D_{\text{пр}} + D_{\text{п}} \quad (1)$$

Отже, дохід від операцій з фінансовим активом, що одержують у прямому чи опосередкованому виді, розглядається як суто економічна функція обігу активу на фінансовому ринку.

Для обліку фінансового результату від обігу активу (володіння, використання, розпорядження тощо) учасник відносин фінансового ринку вимушений враховувати величину витрат, що виникають у нього в зв'язку з обігом цього активу та розподіляються на постійні (статичні, прогнозування) та додаткові (випадкові не прогнозовані, динамічні тощо). Обставини, за якими можуть виникати додаткові витрати, є досить різноманітними. У теоретичному розгляді вони описуються як фактори ризику, властивості фінансового ринку або за іншими термінами. Дослідники пов'язують чисельність обставин додаткових витрат зі ступенем розвиненості фінансового ринку.

Але для умов фінансового ринку України, що тільки розвиватиметься, аналіз обставин виникнення витрат складає досить актуальну проблему. Тобто у загальному випадку врахування виникаючих витрат учасника відносин навколо фінансового активу здійснюється за двома компонентами: постійних витрат – V_{Π} та додаткових витрат – $V_{Д}$:

$$V = V_{\Pi} + V_{Д}. \quad (2)$$

Облік та накопичення даних відносно складових V_{Π} та $V_{Д}$: у методологічному плані практично не розвинуто, відсутні також поширення методики щодо отримання інформації та розрахунку таких складових. Звідси треба говорити про деяке нове явище у економічному аналізі, пов'язане з виникненням нового типу відносин - відносин фінансового ринку. Тоді варто стверджувати про вартість обслуговування цих відносин, що викликає відповідні витрати з боку учасників таких відносин.

Підрахунок фінансового результату Φ від володіння, використання або розпорядження фінансовим активом в будь-якій формі провадиться шляхом зменшення очікуваного доходу від фінансового активу – D – на величину витрат у зв'язку з володінням, користуванням та розпорядженням таким фінансовим активом:

$$\Phi = D - V. \quad (3)$$

Ця формула прийнятна для оцінки фінансового результату будь-якого із суб'єктів відносин фінансового ринку. Слід зауважити, що існуюча практика функціонування ринку не передбачає обов'язків суб'єктів ринку щодо підрахування очікуваного фінансового результату, обліку витрат на обслуговування відносин ринку тощо. Однак є методичні розробки стосовно шляхів отримання доходу, його підвищення або досягнення певного рівня. Тобто у конкретних діях суб'єктів відносин виникають протиріччя, що викликані прагненням до отримання доходу але за відсутністю обліку витратної частини цих дає з боку суб'єктів. Проявом протиріч у відносинах фінансового ринку є багата статистика конфліктів названого обігу фінансових активів.

Відносини фінансового ринку – це суспільна категорія, яка передбачає суспільний характер взаємодій між декількома суб'єктами на ринку навколо одного і того ж фінансового активу. Застосування формули (1.3) до моделювання відносин фінансового ринку між суб'єктами загальної кількості N призведе до аналізу системи рівнянь:

У разі недосягнення узгодження з питання розподілу доходу від обігу фінансового активу між різними суб'єктами відносин ринку виникає протиріччя або проблема у зв'язку з порушенням умов обігу активу для певного суб'єкта, групи суб'єктів. Такі факти досить розповсюджені на сучасному фінансовому ринку та свідчать про недосконалість сформованих відносин між суб'єктами. Вирішення проблемних питань може здійснюватися різними методами (політичними, силовими, судовими тощо) за умови досягнення узгодженого стану відносин.

Недосконалість відносин сучасного фінансового ринку знаходить своє відображення в непропорційності розподілу доходу від фінансових активів, коли одні групи осіб – суб'єктів відносин на протязі тривалого часу мають можливість отримання доходу у різних його формах, тоді як інші – не отримують доходу взагалі за весь період обігу активу на фінансовому ринку, але його величина складає зовсім незначну суму порівнянне з іншими особами.

Сучасна практика розподілу доходу від фінансових активів між окремими суб'єктами відносин спирається на визначення прав, обов'язків, інтересів, здібностей (здатностей), спроможностей у їхньому тісному взаємозв'язку та шляхом виконання певних дій. При цьому будь-яка дія одного із суб'єктів відносин фінансового ринку, яка призводить до втрати балансу у розподілі доходу між усіма суб'єктами, викликає об'єктивні зустрічні дії з боку інших суб'єктів, інтереси яких зачіпаються внаслідок цієї дії. Це дозволяє стверджувати про діалектичний взаємообумовлений характер відносин, що формуються на фінансовому ринку.

Сучасні інформаційні джерела практично не розглядають регульовальну специфіку господарської діяльності, тому практика функціонування фінансового ринку демонструє багато прикладів визначення нових вимог щодо обігу фінансового активу. Зокрема, накопичується інформаційна база щодо визнання регіональних угод недійсними з підстав, прямо не передбачених ані законом, ані іншим інформаційним джерелом. З погляду аналізу територіальної організації фінансового ринку будь-які вимоги про визнання угоди з фінансовим активом

недійсною набувають особового статусу, підлягають ретельній класифікації, економічному аналізу та припускають екстраполяцій на інші об'єкти ринку в практичній діяльності.

Таким чином, економічні критерії щодо обігу фінансових активів у сучасних інформаційних джерелах визначенні не чітко, простежується також тенденція зміни таких критеріїв у часі, що, безумовно, ускладнює аналіз існуючих відносин фінансового ринку. Зміна сукупності вимог щодо обігу фінансового активу у часі, а також можливість виникнення нових суб'єктів з власними типами відносин на протязі існування активу вимагає вивчення об'єкта фінансового ринку у вигляді процесу, що триває на інтервалі часу від випуску активу в обіг до повного зупинення обігу. Це ще одна характерна риса сучасного фінансового ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг»// Урядовий кур'єр. – 2001. – №154. – С. 8-16.
2. Кондрашихін А.Б. Територіальна організація ринку цінних паперів: методологія і практика: Дис... д-ра економ.наук: 08.10.01 / РВПС України НАН України. – К., 2004. – 406 с.
3. Кузнєцова Н.С., Назарчук І.Р. Ринок цінних паперів в Україні: правові основи формування та функціонування. – К.: Юрінком-інтер, 1998. – 526 с.
4. Фінанси (теоретичні основи): Підручник / М.В. Грідіна, В.Б. Захожай, Л.Л. Осіпчук та ін.; Під кер-вом і за наук. ред. М.В. Грідіної, В.Б. Захожая. – К.: МАУП, 2002. – 280 с.

The article is devoted to questions of development of attitudes between subjects of the financial market, its classification behind different attributes, possible kinds of the income of financial actives are characterized.